

*КРАВЧЕНКО И. Н. Тенденции и особенности профессионально-педагогической подготовки в учительских институтах Украины второй половины XIX – начала XX в.*

*Выявлены особенности и ведущие тенденции административно-организационного устройства, содержания профессионально-педагогической подготовки в учительских институтах Украины второй половины XIX – начала XX в. Актуализирован опыт деятельности учительских институтов 1872–1920 гг. в современных условиях модернизации системы педагогического образования в Украине.*

*Ключевые слова:* учительский институт, система педагогического образования, педагогические кадры, профессионально-педагогическая подготовка, административно-организационное устройство, тенденции.

*IRYNA KRAVCHENKO. Trends and peculiarities of vocational training in teachers' institutes in Ukraine in the second half of XIX – beginning XX century.*

*Major trends and peculiarities of administrative and organizational structure, content of vocational training in teachers' institutes in 1872 – 1920 have been identified. The experience of their activities in the conditions of modernization of pedagogical education in Ukraine has been updated.*

*Keywords:* teachers' institute, system of pedagogical education, teachers, vocational pedagogical training, administrative and organizational structure; major trends.

**Красюк Л. В.**  
**ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький**  
**державний педагогічний університет**  
**імені Григорія Сковороди”**

## **ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ**

*У статті розглядається проблема формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів у процесі позааудиторної роботи.*

*Ключові слова:* основи професіоналізму, позааудиторна робота.

**Постановка проблеми.** Проблема підготовки сучасного вчителя, його професійного вдосконалення завжди хвилювала науковців. Тому актуальними були і залишаються пошуки нових технологій організації навчального процесу в університеті, які спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної творчої діяльності студентів, підготовку майбутнього вчителя, який би відповідав потребам суспільства й сучасної школи. Повноцінне формування основ професіоналізму майбутнього вчителя початкової школи неможливо здійснити лише під час аудиторних занять. Постійне збільшення обсягу знань, які має опанувати майбутній фахівець за роки навчання у вищому навчальному закладі, зростання вимог до рівня його професіоналізму спричиняє гостру необхідність

всебічного й глибокого вивчення шляхів, зовнішніх і внутрішніх умов становлення фахівця, виявлення закономірностей професійної підготовки та їх урахування під час реалізації системи навчально-виховної роботи у вищій школі.

Важливе значення в процесі навчання у ВНЗ є зв'язок аудиторних і позааудиторних занять, який урізноманітнюється різними формами їх проведення. В аудиторній роботі пріоритет надається таким формам проведення: лекціям, семінарським, практичним і лабораторним заняттям, консультаціям. З ряду об'єктивних і суб'єктивних обставин значення позааудиторних занять, на жаль, недооцінюється. З точки зору системного підходу до формування особистості майбутніх учителів початкових класів, помилковим є розмежування завдань аудиторних і позааудиторних занять. Їх безпосередній зв'язок і взаємопроникнення, на нашу думку, активізують й урізноманітнюють процес підготовки фахівця, надають йому більшої професійно-практичної спрямованості.

***Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми.*** Дослідженню позааудиторної роботи та її значення в процесі підготовки вчителя присвячені роботи М. О. Березовіна [5], О. А. Дубасенюк [4], В. І. Казаренкова [5], Л. В. Кондрашової [6], В. С. Петровича [7], позааудиторної самостійної роботи – А. М. Алексюка [1], Л. В. Григоренко [2; 3] та інших. Проте питання, як здійснювати формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів у процесі позааудиторної роботи, залишається відкритим. Слід зазначити, що сучасні науковці, вживаючи терміни “позанавчальна (позааудиторна) робота”, “позанавчальна (позааудиторна) діяльність” до його тлумачення підходять по-різному.

Позааудиторна діяльність студентів, на думку В. С. Петровича, має більші можливості для самовираження, самоствердження й самопізнання особистості, розвитку творчих схильностей і здібностей кожного студента, засвоєння та відтворення індивідом системи цінностей, норм, зразків поведінки, які притаманні даному соціуму, збагачення інтелектуального, творчого та культурного потенціалу учнів [7, с. 119].

Науковці В. І. Казаренков та М. О. Березовін вважають, що запровадження позааудиторних форм роботи інтенсифікує процес адаптації майбутнього вчителя до шкільної праці, активізує процес засвоєння основ психолого-педагогічних наук. У системі професійної

педагогічної підготовки студентів позааудиторна робота виступає як засіб, що підвищує ефективність її функціонування та розвитку [5, с. 28].

На думку Л. В. Кондрашової, позааудиторна робота відіграє визначну роль у професійному становленні майбутніх педагогів. У поєднанні з теоретичними заняттями та різними видами педагогічної практики позааудиторна робота ставить студента в умови, близькі до самостійної педагогічної діяльності. Позааудиторна робота стимулює формування особистості майбутнього вчителя за умови професіоналізації всіх виховних впливів на студентів, а також передбачає обґрунтування й реалізацію цілей, змісту, функцій, методів і організаційно-педагогічних форм позааудиторної діяльності студентів вищого педагогічного закладу, спрямованих на розвиток їхньої активності, самодіяльності й самоврядування [6, с. 12].

**Мета статті.** Розкриття особливостей та аспектів використання позааудиторної роботи у процесі формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів

**Виклад основного матеріалу.** Позааудиторна робота майбутнього вчителя початкових класів є продовженням аудиторної роботи, а може бути й окремим елементом у процесі підготовки фахівця.

У позааудиторній роботі поєднуються різноманітні види праці та спілкування, реалізуються всебічні як виховні, так і навчальні завдання, спрямовані на професійну підготовку майбутнього вчителя початкових класів. Позааудиторну роботу у вищому педагогічному навчальному закладі ми розглядаємо як систему навчально-виховних заходів, що є невід'ємною складовою у процесі професійно-педагогічної підготовки фахівців і здійснюється з метою створення умов для професійного розвитку студентів та їх самореалізації.

Позааудиторна робота на відміну від аудиторної має свої відмінності: позааудиторні заходи мають невимушений, добровільний характер; виключають контроль у вигляді оцінювання; позааудиторна робота в порівнянні з аудиторною надає більші можливості для прояву самостійності студентів, їх ініціативності та творчості.

Правильно організована й раціонально спланована позааудиторна робота студента є засобом активізації інтелектуальної діяльності, розвитку творчих здібностей, формування творчих умінь. Основна специфічна особливість позааудиторної роботи студентів педагогічного ВНЗ

зумовлюється специфікою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, що передбачає оволодіння не тільки спеціальними знаннями й уміннями зі свого предмета, а й оволодіння сукупністю професійних компетенцій та особистісних якостей, необхідних для здійснення цілісного навчально-виховного процесу в умовах сучасної школи, що постійно ускладнюються з посиленням вимог суспільства до системи освіти. Ми погоджуємося з думкою Л. В. Кондрашової про те, що позааудиторна робота – це виховання в майбутніх учителів упевненості у своїх силах, здібностях, можливостях, внутрішній дисциплінованості. Успішно виконати це завдання можна лише за умови, що студенти одержують знання з урахуванням своїх сил і можливостей, інтересів і здібностей. Якщо ж цієї умови не дотримано, то різко знижується її виховний ефект, адже студенти зневіряються у своїх силах, розчаровуються у своїх здібностях, що негативно позначається й на їхньому професійному становленні [6, с. 38].

Ми розглядаємо позааудиторну роботу як систему, що поєднує в собі мету, завдання, зміст, методи та форми навчально-виховної діяльності, спрямовані на формування основ професіоналізму майбутнього вчителя початкових класів. Складовими компонентами системи позааудиторної роботи вищого педагогічного навчального закладу, що складають її структуру є мета, зміст, форми, етапи, функції.

Найважливішим складником будь-якої педагогічної системи, одним з її головних компонентів є наявність певної мети. Науково-обґрунтована та вміло організована діяльність студентів у позааудиторний час має на меті різнобічний розвиток особистості.

Під час організації і проведення позааудиторної роботи ми визначили такі завдання: конкретизувати уявлення студентів про сутність і специфіку професії вчителя початкових класів; поглиблювати й розширювати педагогічний кругозір; вдосконалювати педагогічні вміння та навички; вдосконалювати професійні якості особистості, що забезпечують формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів.

З метою формування основ професіоналізму позааудиторна робота може здійснюватися за такими напрямками:

- ознайомлення студентів зі специфікою їхньої майбутньої професії;
- усвідомлення студентами важливості своєї професії та її місця в суспільстві;
- поглиблення професійних знань, умінь і навичок;

– розвиток індивідуальних здібностей і талантів майбутніх учителів.

Проаналізувавши позааудиторну роботу в педагогічному ВНЗ ми виділили ряд функцій:

– *діагностико-прогностична функція*, яка реалізується двоаспектно: по-перше, у студента розвиваються первинні навички самопізнання й самоаналізу. Порівнюючи себе з еталоном, зразком, ідеалом, студент отримує інформацію про власну придатність до педагогічної професії, про наявність розвинених якостей особистості, здібності, про рівень сформованості умінь; по-друге, викладач, спостерігаючи за студентами в неформальній практичній творчій діяльності, отримує чітку інформацію про результати своєї праці і всього колективу викладачів, які працюють з цими студентами впродовж усього процесу навчання;

– *навчальна функція* сприяє збагаченню студентів новими знаннями не тільки з педагогіки, психології, фахових методик, але й культури, мистецтва, права, екології. Позааудиторна робота допомагає студентам у реалізації своїх знань у практичній творчій діяльності;

– *функція саморозвитку* забезпечує розкриття творчого потенціалу особистості студента, його індивідуальності, професійно-педагогічних здібностей з урахуванням різного рівня їх сформованості;

– *комунікативна функція* через атмосферу доброзичливості, взаєморозуміння, взаємоповаги, неформального спілкування допомагає зняття напруги, сором'язливості студентів, подолання бар'єрів у спілкуванні, вчить встановлювати контакти, налагоджувати взаємовідносини. Викладачі повинні підтримувати ініціативу й самостійність студентів. Таким чином, повною мірою задовольняються потреби студентів у активному спілкуванні;

– *функція гедонізму* (гедонізм – насолода). Названа функція забезпечує емоційне задоволення від колективної творчості, задоволення від участі в особистій професійній діяльності.

Для того щоб позааудиторна робота у ВНЗ була правильно організована, потрібно враховувати низку факторів:

1. Режим навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.
2. Тривалість термінів навчання, що зумовлює зміст, інтенсивність та плани проведення позааудиторних навчально-виховних заходів.
3. Специфічність студентського контингенту. Майбутні вчителі мають різний рівень довузівської підготовки. Зокрема при визначенні змісту, форм

і методів, посилюється увага до врахування індивідуальних особливостей майбутніх педагогів.

Серед форм позааудиторної роботи з формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів ми вважали за доцільне застосовувати нестандартні форми проведення позааудиторних занять: педагогічні інформації; диспути на педагогічні теми; читацькі конференції; усні журнали; бесіди за круглим столом; вечори на педагогічні теми; конкурси педагогічної майстерності; педагогічні тижні та олімпіади; педагогічні студії тощо. Ці форми позааудиторної роботи дозволяють акцентувати увагу студентів на головному та цікавому в професійному плані матеріалі, помічати проблеми, які зараз непокоять сучасну вищу школу.

Позааудиторна робота зі студентами вищого педагогічного навчального закладу має достатньо широкі можливості для формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкової школи, оскільки, по-перше, її зміст, форми і методи допомагають реалізувати цілі й завдання педагогічної освіти, сприяють вирішенню завдань методичного забезпечення системи саморозвитку особистості майбутнього фахівця, що забезпечує проектування соціальної та індивідуальної поведінки; по-друге, потенціал спеціально організованої системи позааудиторної роботи може бути використаний для подолання труднощів перед нововведеннями, розвитку творчого потенціалу студентів тощо.

**Висновки.** Отже, позааудиторна робота зможе дати суттєві результати лише в тому випадку, якщо вона стає органічною частиною навчального процесу та є його продовженням, коли студенти вбачають у ній дієвий засіб розширення свого педагогічного й загальнонаукового кругозору, засобом підготовки до професійної діяльності. Вона допомагає майбутньому вчителю початкових класів бути самим собою, мати адекватне уявлення про свої можливості й здібності, дозволяє кожному студенту стати повноцінно функціонуючою особистістю, містить у собі чинники, що слугують стимулами для особистісного росту майбутнього педагога.

#### *Використана література:*

1. *Алексюк А. М.* Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. : [підруч. для студ., аспірантів та мол. викладачів вузів] / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. *Григоренко Л. В.* Педагогические основы управления самостоятельной работой студентов в процессе личностно-ориентированного обучения / Л. В. Григоренко // II Славянские педагогические чтения. – Тирасполь, 2003. – С. 211-216.

3. Григоренко Л. В. Педагогическая поддержка как средство активизации самостоятельной работы учащихся / Л. В. Григоренко // Медико-психологические и социально-педагогическая поддержка детей в саморазвитии и самоопределении. – Брест, 2003. – С. 132-133.
4. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності / Дубасенюк О. В., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. – Житомир, 2003. – 192 с.
5. Казаренков В. И., Березовин Н. А. Внеаудиторная работа как средство повышения эффективности профессиональной подготовки будущих учителей / В. И. Казаренков, Н. А. Березовин // Педагогика высшей и специальной школы: Межведомственный сборник. – Вып. 4. – Минск : Университетское, 1990. – С. 28.
6. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте / Кондрашова Л. В. – Киев-Одесса : Вища школа, 1988. – 160 с.
7. Петрович В. С., Петрович В. В. Гуманізація позаурочної діяльності учнів / В. С. Петрович, В. В. Петрович // Гуманізація та гуманітаризація професійної освіти: наук.-метод. зб. – К. : ІСДО. – 1996. – С. 118-121.

**КРАСЮК Л. В. Формирование основ профессионализма будущих учителей начальных классов в процессе позааудиторной работы.**

*В статье рассматривается проблема формирования основ профессионализма будущих учителей начальных классов в процессе внеаудиторной работы.*

**Ключевые слова:** основы профессионализма, внеаудиторная работа.

**KRASUK L. V. Forming of bases of professionalism of future teachers of classes in the process of after lecture-hall work.**

*In this article problem of formation elementary teachers' professionalism in the process of outclassing activity has investigated.*

**Key words:** basis of professionalism, outclassing activity.

**Мартіросян О. І.**  
**Київський міський педагогічний**  
**університет імені Б. Д. Грінченка**

## **ОГЛЯД РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ У 1920-х-1950-х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ (історико-педагогічний аспект)**

*На підставі аналізу наукових джерел з педагогіки, психології, історії та філософії автор визначив етапи розвитку освіти дорослих в Україні у теоретичних дослідженнях фахівців за період радянських часів. Це дало можливість автору статті прослідкувати джерело становлення освіти дорослих у історичному контексті в 1920–1950-х р.р. ХХ ст. Автор наголошує на історичній складності цього періоду, де була основою проголошена комуністична ідеологія, а також – це був період тріумфального будівництва сталінського соціалізму, створювались народні університети, формувалась мережа вечірніх шкіл для дорослих та шкіл робітничої і селянської молоді. Автор розкриває проблематику подальшого вивчення етапів розвитку освіти дорослих та формування андрогогічної науки в Україні як самостійної галузі.*

**Ключові слова:** освіта, робітфаки, технікуми, вечірня школа, постанови.